

تحلیل پیامدهای گردشگری در ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان بلده کجور - شهرستان نوشهر)

معصومه حسن‌نژاد* - دانش‌آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه دولتی جمهوری آرمستان، ایروان، آرمستان.
کارینه دانلین - استاد گروه جغرافیا، دانشگاه دولتی جمهوری آرمستان، ایروان، آرمستان.
سپه‌یلا ملک‌پور هاشجین - دانش‌آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴ شهریور ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۲۲ آبان ۱۴۰۳

چکیده

مقدمه: امروزه با افزایش امکانات زندگی مانند وسایل حمل و نقل زمینی، هوایی، دریایی و افزایش اوقات فراغت، درآمد و طول عمر مردم، افراد بیش از هر زمان دیگری به گردش و مسافرت می‌پردازند، به ویژه ساکنان نقاط شهری به دلیل آلودگی شهرها و مشکلات ناشی از زندگی ماشینی بیشتر به مسافرت و گردش در دامان طبیعت و نقاط آرام در نواحی روستایی علاقمند هستند.

هدف پژوهش: از اینرو در این بررسی سعی شده است تا با توجه به روند فزاینده حضور گردشگران به شکل انبوه و بدون توجه به ظرفیت زیرساخت‌ها، فرهنگ بومی و ... ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی را از ابعاد اکولوژیکی و اقتصادی در دهستان بلده کجور از توابع شهرستان نوشهر مورد شناسایی و مطالعه قرار داده تا نتایج آن در کاهش پیامدهای منفی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و بخصوص در بعد زیست محیطی در محدوده مورد مطالعه و تعمیم آن به نقاط روستایی دیگر بکار گرفته شود.

روش‌شناسی تحقیق: در این تحقیق از روش پیمایش و روش زمینه‌یابی با هدف‌های توصیفی و اکتشافی و روش تحلیلی با استفاده از شیوه کتابخانه‌ای و همچنین اطلاعات پرسشنامه، ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته در فرضیات تحقیق و همچنین تأثیر گردشگری در ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی از ابعاد اقتصادی و اکولوژیکی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات به صورت کمی می‌باشد و روش آماری استنباطی آزموده کای دو استفاده شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: مناطق روستایی بلده کجور - شهرستان نوشهر استان مازندران است.

یافته‌ها و بحث: نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که گردشگری تأثیر مطلوبی در درآمد روستاییان نداشته و توزیع درآمد فقط برای قشر خاصی از ساکنین مفید بوده است. ساکنینی که دارای زمین بوده‌اند با فروش آن به دلیل گرانی قیمت زمین ناشی از گردشگری صاحب درآمد هنگفتی شده‌اند و بیشتر ساکنین مشغول به کارهایی همچون نگهداری، باغبانی و ... با دستمزد پایین هستند. گسترش فعالیت‌های گردشگری منجر به افزایش تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی شده است. این امر بیانگر تأثیر زیست محیطی ورود گردشگران به منطقه می‌باشد. زیرا با ورود گردشگران به منطقه و خریداری زمین برای سکونتشان جهت استفاده در ایام تعطیلات باعث تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی روستاها شده و در اکثر این زمین‌ها ساخت وساز ویلا شده است.

نتایج: گردشگری، پایداری اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی ناحیه بلده کجور را به همراه نداشته و ناپایداری نظام اقتصادی و اشتغال روستایی را تقویت کرده است. گردشگری در محدوده مورد مطالعه بشدت باعث تغییر کاربری اراضی کشاورزی شده است دولت و مسئولان باید کنترلی بر روی این خرید و فروش‌ها داشته باشند تا زمین‌های مستعد کشاورزی و زمین‌هایی که جهت امرار معاش خانوار محسوب می‌شود به فروش گذاشته نشود.

کلیدواژه‌ها: گردشگری، ناپایداری، سکونتگاه‌های روستایی، دهستان بلده کجور.

مقدمه

از آنجائیکه رشد جهانی توریسم یک ثروت بادآورده اقتصادی و جهانی را به ارمغان آورده، بنابراین در اولویت طرح‌ها و برنامه‌ها و جوامع سراسر جهان قرار گرفته است (گان، ۲۰۰۲: ۱۸). جهان روستایی بطور کلی بخش بسیار ارزشمند از میراث ماست که با ویژگی‌هایی منحصر به فرد خود، هویت سرزمینش را به خوبی حمایت و منعکس می‌کند (دراگونی، ۲۰۰۸: ۳). امروزه توسعه گردشگری با اشکال مختلف نظیر؛ گردشگران فاقد امکانات اقامتی، گردشگران دارای خانه‌های دوم و مجتمع‌های تفریحی در نواحی روستایی، اثرات مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی و محیطی بر جای گذاشته است. از جمله اثرات مثبت اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی می‌توان به ایجاد اشتغال و درآمد، کمک به فراهم‌شدن خدمات زیربنایی، تشویق توسعه سایر بخش‌های اقتصادی و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصاد روستایی اشاره کرد (باتلر، ۲۰۰۱: ۲۸). گرچه به طور کلی اثرات مثبت اقتصادی گردشگری مورد تأیید است ولی بسیاری از محققین معتقدند که گردشگری معمولاً هزینه‌های اقتصادی جامعه میزبان نظیر افزایش قیمت کالا و خدمات، افزایش کاذب قیمت زمین، افزایش هزینه زندگی، برگشت کم سرمایه، فصلی‌بودن فرصت‌های شغلی، جابجایی در اشتغال افراد بومی و منسوخ شدن برخی فعالیت‌های مرسوم مانند کشاورزی و ماهی‌گیری در نواحی روستایی را موجب می‌گردد (ماسیسون و وال، ۱۹۸۲: ۹۲). معمولاً در مرحله اولیه توسعه گردشگری، فواید اقتصادی بیشتر نمود پیدا می‌کنند ولی در مراحل بعدی توسعه در مقیاس انبوه و کنترل نشده، هزینه‌های اجتماعی و محیطی نیز جلوه‌گر می‌شوند (کازمی، ۱۳۸۵: ۱۱۱). بدین ترتیب همانطور که فوایدی از توسعه گردشگری بر نواحی روستایی حاصل می‌شود توسعه نامناسب آن نیز زیان‌ها و آثار منفی در پی خواهد داشت. با این حال سطح این تأثیرات متناسب با عوامل مختلف چون اهمیت فعالیت گردشگری محلی، ظرفیت گردشگران و فعالیت‌هایشان، استحکام محیط‌زیست محلی و اقتدار فرهنگ و سنن محلی، تغییر می‌کند (منشی‌زاده، ۱۳۸۴: ۴۳). دهستان بلده کجور از توابع شهرستان نوشهر با دارا بودن جاذبه‌های طبیعی نظیر؛ دریا و جنگل از قبل از انقلاب مورد توجه گردشگران داخلی قرار گرفته است. گسترش جریان‌های گردشگری در ناحیه مذکور توأم با فقدان برنامه‌ریزی و مدیریت کارآمد اثرات مثبت و منفی اقتصادی و محیطی را در پی داشته است. هم‌اکنون نواحی روستایی این ناحیه با مسائلی مانند؛ تغییرات شدید کاربری اراضی و پیامدهای اکولوژیکی آن، ساخت و سازهای بی‌رویه، کاهش تولیدات کشاورزی، افزایش قیمت اراضی به صورت کاذب و بورس بازی آن، افزایش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی در بین ساکنین روستایی، آلودگی صوتی، تخریب حریم منابع طبیعی نظیر؛ جنگل و دریا و مانند آن روبرو گردیده است که در واقع یک نوع گردشگری ناپایدار محسوب شده و در نتیجه توسعه ناشی از آن نیز ناپایدار و مقطعی به حساب می‌آید. در این پژوهش با ارزیابی شرایط اکولوژیکی و اقتصادی، میزان فعالیت‌های گردشگری بر ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

برای گردشگری روستایی نمی‌توان منطقه آغازینی را بیان نمود، چرا که شروع بازدید از جوامع روستایی توسط شهروندان سایر مناطق چندان مشخص نیست و می‌توان حدس زد که از زمان شکل‌گیری شهرها و گسترش تمدن‌های بشری، انسان به دلیل روابط اقتصادی و اجتماعی به انگیزه‌های مختلف همواره در طول تاریخ جهانگردی و گردشگری را تجربه کرده است (شریف‌زاده، مرادنژاد، ۱۳۸۱: ۵۳). گردشگری روستایی به عنوان یک فعالیت تفریحی- اجتماعی، در نیمه دوم قرن هجدهم در انگلستان و اروپا ظاهر شد تا اوایل نیمه دوم قرن هجدهم یعنی تا انقلاب صنعتی افراد نسبتاً کمی تصمیم به سفر و گردشگری داشتند تا این که در دهه ۱۸۵۰ توسط خطوط راه‌آهن سراسر اروپا و آمریکا به هم وصل شد و انقلاب صنعتی تحولات قابل توجهی در جوامع بشری به وجود آورد (منشی‌زاده، نصیری، ۱۳۸۰: ۵۲). امروزه در بسیاری از کشورهای جهان گردشگری روستایی توجه تعداد زیادی از گردشگران را به خود جلب کرده است و به عنوان یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری به شمار می‌آید.

دیدگاه‌ها و نظریات متفاوتی در مورد گردشگری روستایی وجود دارد که این دیدگاه‌ها را می‌توان به سه دسته تقسیم نمود:

دسته اول: موافقین گردشگری، این دسته با توجه به بسیاری از مشکلاتی که مناطق روستایی گریبانگیر آنها هستند، گردشگری را عنصر اساسی حرکت به سوی احیا و بازسازی مناطق روستایی می‌دانند (مهدوی، ۱۳۸۱: ۴۹) و با اشاره به جنبه‌های مثبت اقتصادی و اجتماعی گردشگری گسترش این صنعت را قوت بخشیدند (معصومی، ۱۳۸۵: ۹۴).

دسته دوم: مخالفین توسعه گردشگری؛ با گذشت زمان و تحقیق بیشتر در مورد پیامدهای توسعه گردشگری، مخالفت‌ها با این فعالیت آغاز شد و در دهه ۱۹۷۰ به اوج خود رسید (معصومی، ۱۳۸۵: ۹۴). این دسته اعتقاد دارند گردشگری می‌تواند در نظام‌های گوناگون، نمادهای فرهنگی یک جامعه را تبدیل به کالا نماید. در خدمت پول و درآمد ارزی قرار می‌گیرد و این درآمد به بهای گزافی به دست می‌آید. یکی از این موارد از دست دادن هویت خود برای رضایت غیر خود است (پاپلی‌یزدی، سمایی، ۱۳۸۵: ۱۵). از دیگر تبعات منفی توسعه گردشگری، آثار منفی اقتصادی و

زیست‌محیطی گردشگری در جامعه میزبان می‌شد. آثاری چون افزایش قیمت زمین، توزیع نابرابر درآمد و ... آثار زیست‌محیطی چون آسیب‌رسانی به اکوسیستم‌ها، جنگل‌زدایی، آلودگی آب و هوا و خاک و ... اشاره می‌کنند. و با توجه به پیامدهای منفی «توسعه احتیاط‌آمیز گردشگری» را پیشنهاد می‌کنند (منشی‌زاده، ۱۳۷۶: ۴۳).

دسته سوم، توسعه تطبیقی گردشگری: نتیجه مناظرات بین دو گروه فوق (مخالفین و موافقین) منجر به پدید آمدن این دسته شد. با تلفیق بیانیه‌های موافق و مخالف، نوعی توسعه گردشگری را پیشنهاد کردند که پاسخگوی ارزش‌های اجتماعی-اقتصادی مردم، منابع مصنوعی و طبیعی آنان باشد. گردشگری پایدار، گردشگری روستایی، گردشگری شهری، گردشگری مطلوب، گردشگری فرهنگی، گردشگری سبز و ... گزینه‌هایی هستند که این گروه پیشنهاد می‌نمایند. این دسته بر استفاده از منابع محلی، سهولت مدیریت، نداشتن نقش تخریبی، تعامل میهمان و میزبان، عدم گردشگری انبوه تأکید می‌کنند (معصومی، ۱۳۸۵: ۴۹).

سؤال اصلی این است که توسعه فعالیت‌های گردشگری چه تأثیر بر ناپایداری سکونت‌گاه‌های روستایی داشته است؟ از سوی دیگر پرسش‌های دیگر نیز در این پژوهش مطرح می‌شوند که عبارتند از:

۱- آیا با وجود گسترش گردشگری در سال‌های اخیر، افزایش مطلوب میزان درآمد روستاییان نیز فراهم شده است؟

۲- آیا با افزایش روند میزان گردشگری روستایی بر میزان آسیب‌های زیست‌محیطی افزوده شده است؟

روش پژوهش

توسعه پایدار گردشگری، بدون برنامه‌ریزی امکان‌پذیر نخواهد بود و در صورتی آثار و منافع مثبت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و زیست‌محیطی در بر خواهد داشت که پیامدهای منفی در تمامی ابعاد اجتماعی، اقتصادی و به خصوص در بعد زیست‌محیطی مورد کنترل و حداقل ممکن کاهش یابد. یکی از نواحی بسیار معتدل و توانمند به لحاظ جغرافیایی، خصوصاً از نظر دارایی‌های گردشگری ما به سبب داشتن اقلیم معتدل و چشم‌اندازهای بدیل طبیعی (جنگل‌ها و سواحل)، دهستان بلده کجور از توابع شهرستان نوشهر می‌باشد. نزدیکی این دهستان به تهران باعث شده است که گردشگران زیادی، تعطیلات سالانه را در این خطه بگذرانند. در این ارتباط در سال‌های اخیر روند فزاینده حضور گردشگران، به شکل انبوه و بدون توجه به ظرفیت زیرساخت‌ها، فرهنگ بومی و ... ناپایداری سکونت‌گاه‌های روستایی را از ابعاد اکولوژیکی و اقتصادی در این ناحیه در پی داشته است. به طوری که امروزه تغییر کاربری کشاورزی به منظور ویلاسازی و روند افسارگسیخته آن سبب تغییر کارکردهای روستایی از یک عامل تولیدکننده به یک نیروی مصرف‌کننده شده است. علاوه بر آن، تزریق پول، ایجاد تورم شدید، ایجاد مشاغل کاذب و با دستمزد پایین، ترافیک سنگین، آلودگی‌های زیست‌محیطی و ... دستاوردهای این گردشگری بی‌برنامه بوده است. در حالی که مهمترین هدف توسعه گردشگری، توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی گردشگری و دستیابی به رشد اقتصادی و توسعه همه جانبه درازمدت است (مقصودی، ۱۳۸۳: ۲۴). در این تحقیق از روش پیمایش و روش زمینه‌یابی با هدف‌های توصیفی و اکتشافی و روش تحلیلی با استفاده از شیوه کتابخانه‌ای و همچنین اطلاعات پرسشنامه، ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته در فرضیات تحقیق و همچنین تأثیر گردشگری در ناپایداری سکونت‌گاه‌های روستایی از ابعاد اقتصادی و اکولوژیکی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات به صورت کمی می‌باشد و روش آماری استنباطی آزموده کای دو استفاده شده است. ضمناً با توجه به هدف اصلی تحقیق که مطالعه نقش و عملکرد صنعت گردشگری در تحول و ناپایدار سکونتگاه‌های روستایی است، انتظار می‌رود یافته‌های این تحقیق تجربی بتواند در حل مساله بیان شده و آینده‌نگری مربوطه و همچنین امکان تصمیم‌فراگیر، گامی در جهت گشودن راهی تلقی شود.

جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش عبارت است از خانوارهای ساکن در روستاهای دهستان بلده کجور شهرستان نوشهر، مسئولین و دستگاه‌ها و نهادهای مرتبط با روستا و گردشگرانی که به این ناحیه می‌آیند. در این دهستان ۱۷ روستا وجود دارد که در مجموع دارای ۴۲۶۲ خانوار می‌باشد که به صورت تصادفی ۸ روستا (۴ روستا ساحلی و ۴ روستا جنگلی) به عنوان نمونه براساس فرمول کوکران و تعدیل (ساروخانی، ۱۳۸۷: ۱۳۵) برای تحقیق انتخاب شدند. از بین ۸ روستا که دارای ۲۸۶۲ خانوار می‌باشد، ۲۳۶ خانوار به عنوان نمونه انتخاب شدند. از بین گردشگران چون آمار دقیقی وجود نداشت ۳۸۴ نمونه انتخاب شده است و در رابطه با مسئولین به دلیل تعداد اندک آنها برای همه آنها پرسشنامه تهیه گردید. برای تعیین ۸ روستا در دهستان بلده کجور از روش نمونه‌گیری تصادفی (اندرور، چلندر، صلاح‌الدین کلا، توسکاتک، پیکلا، ملکار، سنگ‌سرا، علی‌آباد عسگرخان) استفاده شده است. در ادامه برای تعیین حجم تعداد کل خانوارهای نمونه نیز از روش کوکران مجدداً استفاده بعمل

آمده است. همچنین برای انتخاب خانوار نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی (اتفاقی) منظم استفاده شده است. در انتخاب نمونه از بین گردشگران چون اطلاعات دقیقی از میزان آنها در دست نبوده اقدام به تعیین حجم نمونه از طریق فرمول زیر گردید^۱ (ساروخانی، ۱۳۷۸: ۱۳۵).

$$n = \frac{t^2 pq}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right]}$$

با توجه به اینکه جامعه آماری در این تحقیق را سه گروه مجزا تشکیل می‌دهد، در هر گروه آماری از روش نمونه‌گیری متفاوتی استفاده شده است. در مورد خانوارها، سعی شد تا با سرپرست خانوارهایی که با نمونه‌گیری مشخص شده‌اند، به صورت اتفاقی (منظم) از آنها پرسش صورت گیرد. برای گردشگران از روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی ساده استفاده شده و به صورت اتفاقی تعدادی از جامعه آماری که می‌بایست پرسشنامه را پر نمایند، به عنوان نمونه انتخاب شدند. همچنین برای مسئولین سعی شد تعداد نمونه‌ها مشخص گردد و از همه آنها مصاحبه و پرسش به عمل آید.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

استان مازندران با مساحت ۲۳۷۵۶/۴ کیلومتر مربع ۱/۴۶ درصد مساحت کل کشور را تشکیل می‌دهد. حد شمالی آن دریای خزر، حد جنوبی آن استان‌های تهران، قزوین و سمنان، حد غربی آن استان گیلان و حد شرقی آن استان گلستان می‌باشد. براساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۸۵ این استان شامل ۱۵ شهرستان، ۳۶ شهر، ۱۰۴ بخش و ۳۸۷ روستا می‌باشد. شهرستان نوشهر با ۱۷۱۶/۵ کیلومتر مربع وسعت حدود ۷/۲ درصد کل مساحت استان را به خود اختصاص داده است. این شهرستان در غرب استان قرار گرفته و از شمال به دریای خزر، از شرق به نور، از جنوب به رشته کوه‌های البرز و شهرستان‌های نور و چالوس و از مغرب به شهرستان چالوس محدود می‌شود. از لحاظ موقعیت ریاضی بین ۳۶ درجه و ۱۴ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۴۰ دقیقه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۱۹ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۵۶ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ واقع شده است. براساس آمار سال ۱۳۸۵، شامل ۱۱۴,۸۱۴ نفر جمعیت می‌باشد و دارای ۱ شهر (نوشهر) ۲ بخش (کجور و مرکزی) می‌باشد. بخش مرکزی شهرستان نوشهر در سال ۱۳۸۵ دارای ۵۶ روستا است که دهستان خیرودکنار دارای ۲۶ روستا، دهستان بلده کجور با ۱۷ روستا و دهستان کالج با ۱۵ روستا می‌باشد (سالنامه آماری استان مازندران، ۱۳۸۵: ۲۸). بخش مرکزی در مرکزی‌ترین نقطه جنوبی سواحل دریای خزر واقع شده است و دارای ۴۷ کیلومتر نوار ساحلی است و از موقعیت استراتژیکی ویژه‌ای برخوردار است. دهستان بلده کجور با وسعتی معادل ۲۰۶/۲۵ کیلومتر مربع جزء بخش مرکزی شهرستان نوشهر می‌باشد. این دهستان به مرکزیت اندرور از شرق به دهستان کالج و از طرف غرب به خیرودکنار محدود می‌شود. براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵، جمعیت دهستان ۱۶۷۷۷ نفر برآورد شده است. در طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۵ دهستان نرخ رشدی حدود ۲/۰۲ درصد داشته که نشان‌دهنده افزایش جمعیت در طی این سالها بوده است. از لحاظ زمین‌شناسی دهستان بلده کجور بر روی تشکیلات نسبتاً ضخیم آبرفتی قرار گرفته و علیرغم باریکی دشت ساحلی به سبب پیدایش گسل در جنوب منطقه، سنگ کف فرو رفته و از مواد رسوبی انباشته شده است (مهندسین مشاور پژوهش - معماری و عمران، ۱۳۸۲: ۷). نزدیکی کوه و دریا و عرض کم جلگه ساحلی، مناظر بسیار زیبای طبیعی، سواحل هموار و کم‌عمق، بهترین شرایط توریستی را برای دهستان بلده کجور فراهم آورده است.

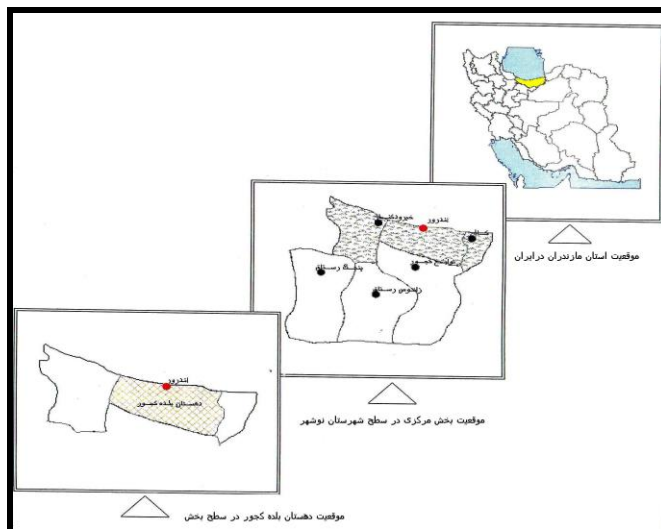
^۱ n = حجم نمونه مورد نیاز

N = تعداد کل جامعه آماری

p = احتمال وجود صفت = احتمال تأثیر داشتن گردشگری در جامعه آماری

q = احتمال عدم وجود صفت = احتمال عدم تأثیر گردشگری در جامعه آماری

d = خطای نمونه‌گیری با سطح احتمال موردنظر درجه اطمینان

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

صنعت گردشگری مانند هر پدیده دیگر دارای ابعاد مثبت و منفی است که آگاهی از تبعات مثبت و منفی آن به خصوص در روستاها به برنامه‌ریزان این صنعت کمک می‌کند تا با شناخت بیشتری به قضاوت و تصمیم‌گیری بپردازند. در محدوده مورد مطالعه نیز گردشگری روستایی آثار و پیامدهای مثبت و منفی بسیاری از خود به جا گذاشته که با شناخت این پیامدها می‌توان با برنامه‌ریزی حساب شده و سنجیده، تبعات منفی را کاهش داد و از تبعات مثبت توسعه صنعت مزبور منتفع گردید که در ادامه به تحلیل آن‌ها پرداخته شد:

پیامدهای اقتصادی گردشگری

گردشگری روستایی دارای مزایایی برای نواحی روستایی است. اول آن که موجب افزایش درآمد روستائیان شده است. زیرا گردشگران به هنگام اقامت در روستا و یا اطراف آن، نیازمند مکانی برای استراحت و خورد و خوراک هستند. پذیرایی از آن‌ها از طریق ایجاد مهمانخانه، رستوران، قهوه‌خانه و فروشگاه می‌تواند درآمد خوبی برای روستائیان به همراه بیاورد. همچنین خرید محصولات کشاورزی یا دامی و صنایع دستی روستائیان در افزایش درآمد روستائیان تأثیر خواهد داشت. دومین فایده حضور گردشگران در روستاها، افزایش فرصت اشتغال است. فروشگاه‌ها، رستوران‌ها و مهمانخانه‌ها، حمل و نقل گردشگران و راهنمایی آن‌ها نیازمند کارکنانی هستند که به طور طبیعی از ساکنان روستا انتخاب می‌شوند که در جدول زیر شاغلین دهستان برحسب بخش‌های فعالیت و سن نشان داده شده است.

جدول ۱. شاغلین دهستان برحسب بخش‌های فعالیت و سن

گروه سنی فعالیت	۱۴-۱۰	۱۹-۱۵	۲۹-۲۰	۳۹-۳۰	۴۹-۴۰	۵۹-۵۰	۶۴-۶۰	+۶۵	تعداد	جمع درصد
کشاورزی	۱۲	۲۸	۲۷۱	۴۴۲	۴۴۴	۳۷۴	۲۱۴	۲۸۴	۲۰۶۹	۴۰/۳۲
صنعت و ساختمان	۳۵	۱۸۷	۶۸۹	۳۵۴	۱۳۰	۵۷	۲۳	۱۱	۱۴۸۶	۲۸/۹۶
خدمات	۱۰	۱۱۰	۵۱۷	۴۱۵	۲۴۸	۹۸	۴۰	۱۹	۱۴۵۷	۲۸/۴۰
فعالیت‌های نامشخص	۱	۸	۳۱	۳۳	۱۷	۱۲	۰	۱۷	۱۱۹	۲/۳۲
جمع									۵۱۳۱	۱۰۰

منبع: مرکز آمار ایران: ۱۳۸۵

همانطور که مشاهده می‌شود اکثر جمعیت شاغل در بخش کشاورزی در گروه سنی ۴۰-۴۹، خدمات ۲۹-۲۰ و در بخش صنعت و ساختمان در گروه سنی ۲۰-۲۹ قرار دارند. بدین ترتیب اکثر جمعیت جوان در بخش خدمات، صنعت و ساختمان و اکثریت جمعیت میانسال به بالا در بخش

کشاورزی فعالیت دارند. به طور کلی فعالیت‌های مختلف مرتبط با گردشگری از گسترش مناسبی برخوردار می‌باشد زیرا اثرات گردشگری همچون ساخت و یاز ویلا و شکل‌گیری فعالیت‌های مرتبط به آن بوده است و مشاغل زیاد و جدیدی را به وجود آورده است. البته باید توجه داشت همان طوری که فواید و اثرات مثبتی از توسعه گردشگری روستایی حاصل می‌شود توسعه نامناسب آن نیز زیان‌ها و آثار منفی در محدوده به دنبال دارد. بعضی از جنبه‌های منفی گردشگری ممکن است شامل ماهیت بسیار فصلی مشاغل وابسته به گردشگری یا سطح پایین میانگین دستمزدها در صنایع و فعالیت‌های وابسته، تراکم و افزایش قیمت محصولات در مقصد افزایش قیمت زمین و خانه که گردشگران باعث ایجاد آن خواهند شد. اگرچه گردشگری باعث توزیع درآمد و فرصت‌های شغلی می‌شود ولی این منافع می‌باید مضرات هزینه‌های بالقوه اقتصادی را نیز تعادل ببخشد. مانند افزایش تقاضا برای زیرساخت‌های اقتصادی و غیره...

پیامدهای اجتماعی- فرهنگی گردشگری

مقصود از اثرات اجتماعی، تغییراتی است که در زندگی مردم جامعه میزبان رخ می‌دهد و بیشتر به سبب تماس مستقیم با گردشگران صورت می‌گیرد. مقصود از اثرات فرهنگی، تغییراتی که در هنر، آداب، رسوم و معماری مسکن جامعه میزبان رخ می‌دهد که تغییرات بلندمدت هستند و دارای پیامدهای مثبت و منفی بسیاری در جامعه روستایی می‌شوند.

جدول ۲. پیامدهای مثبت و منفی اجتماعی- فرهنگی گردشگری در نواحی روستایی

پیامدهای مثبت	پیامدهای منفی
- افزایش سطح رفاه و کیفیت زندگی مردم جامعه	- امکان افزایش جرم و جنایت
- ایجاد امکان مبادلات فرهنگی و تعاملات اجتماعی	- تخریب مبانی اعتقادی و ارزشی
- ایجاد وسعت نظر و بسط حوزه دید مردم	- امکان گسترش آلودگی‌های رفتاری متعارض با هنجارهای جامعه
- ایجاد احترام متقابل بین مردمی با فرهنگ‌های متنوع	- اثر نامطلوب نمایش گردشگران بر مردم جامعه
- غنی شدن تجارب فرهنگی افراد جامعه	- امکان از بین رفتن اصالت کارهای هنری و صنایع دستی
- احیای سنت‌های ملی	- تحمیل تغییرات فرهنگی بدون آمادگی جامعه میزبان
- افزایش فضاها و مکان‌های عمومی	- افزایش ترافیک و بروز مشکلات عصبی و روانی حاصل از آن.
- محافظت از میراث فرهنگی و تاریخی	
- امکان استفاده از تسهیلات تفریحی و فرهنگی برای مردم جامعه	
- ایجاد امکان آشنایی مردم با نحوه زندگی سایر نواحی	

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان - ۱۴۰۲

پیامدهای زیست محیطی گردشگری

دهستان بلده به دلیل وجود جاذبه و چشم‌اندازهای متنوع و زیبای طبیعی، همواره مورد استفاده شهرنشینان و دیگر گردشگران جهت تفریح و برآورده ساختن انگیزه‌های آنان شده است. به هر حال گسترش گردشگری در این محدوده، خواه ناخواه اثرات و پیامدهایی بر محیط زیست به جای گذاشته است و مشکلات زیادی را برای مردم این ناحیه مانند تخریب جنگل‌ها و پوشش گیاهی، تراکم و ازدیاد زباله‌ها، ایجاد سروصدا و یا از بین بردن مزارع و باغات به وجود آورده است. البته تأثیرات مثبتی نیز به همراه داشته است که در جدول زیر مشاهده می‌گردد. از این رو توسعه و مدیریت گردشگری به گونه‌ای که با محیط سازگار باشد و به افت کیفیت آن نیانجامد، عامل اساسی در دستیابی به توسعه پایدار به حساب می‌آید. بنابراین به منظور کاهش اثرات منفی و برنامه‌ریزی گردشگری از لحاظ زیست محیطی، درک و شناخت تأثیرات گردشگری بر محیط- زیست نخستین مسئله واجد اهمیت است.

جدول ۳. پیامدهای مثبت و زیست محیطی گردشگری در نواحی روستایی

پیامدهای مثبت	پیامدهای منفی
- محافظت از چشم‌اندازها و حیات وحش	- از بین رفتن گونه‌های گیاهی
- افزایش درک روستائیان از منافع حاصله از حفاظت چشم‌اندازها و حیات وحش پیرامون محل سکونت‌شان	- آلودگی منابع آب
- بهبود زیرساخت‌های ارتباطی سکونت‌گاه‌های روستایی به منظور توسعه بیشتر این نواحی	- تراکم و انباشتگی زباله و آشغال
	- فرسایش خاک
	- کاهش و از بین رفتن جنگل‌ها و درختان
	- مصرف بیش از حد.

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان - ۱۴۰۳

در این تحقیق جهت بررسی پیامدهای صنعت گردشگری در ناپایداری مناطق روستایی دهستان بلده کجور متناسب با مبانی نظری و فرضیات تحقیق، شاخص‌های مختلفی مورد بررسی قرار گرفته است که با توجه به استفاده از آزمون آماری مناسب به تجزیه و تحلیل و بیان یافته‌ها از دیدگاه‌ها و نظریات دو گروه مردم و مسئولان استفاده شده تا بوسیله مقایسه بین این دو دیدگاه بتوان ارزیابی روشنی از تأثیر گردشگری در دو مقوله اقتصادی و اکولوژیکی در منطقه بدست آورد.

- فرضیه اول

- گسترش گردشگری در سال‌های اخیر باعث افزایش مطلوب میزان درآمد روستائیان نشده است. برای آزمون فرضیه اول از متغیرهای افزایش سطح درآمد، افزایش شکاف طبقاتی و درآمدی، افزایش قیمت زمین (اعم از مسکونی و زراعی) با آزمون کای دو استفاده شده است. حال از دیدگاه مردم و مسئولان فرضیه مذکور مورد آزمون قرار می‌گیرد.

۱- تأثیر گردشگری در افزایش سطح درآمد ساکنین

مطابق جدول ذیل از متغیر بدست آمده مشخص شده است که ۴۱/۱ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که گردشگری در افزایش سطح درآمد تأثیر زیادی داشته و ۳۸ درصد گزینه متوسط را انتخاب کردند و تنها ۱۹/۴ درصد معتقدند که گردشگری تأثیر کمی در افزایش سطح درآمد دارد.

جدول ۴. توزیع فراوانی تأثیر گردشگری در افزایش سطح درآمد ساکنین (از دیدگاه خانوار و مسئولان)

موارد	خانوار		مسئولان		جمع
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
بسیار زیاد	۳۴	۱۴/۴	۰	۰	۱۲/۸۸
زیاد	۶۳	۲۶/۶	۲۰	۷۱/۴۲	۳۱/۴۴
متوسط	۹۲	۳۸/۹	۶	۲۱/۴۲	۳۷/۱۲
کم	۱۳	۵/۵	۲	۷/۱۴	۵/۶۸
خیلی کم	۳۴	۱۴/۴	۰	۰	۱۲/۸۸
جمع	۲۳۶	۱۰۰	۲۸	۱۰۰	۲۶۴

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان - ۱۴۰۲

مطابق جدول فوق از متغیر بدست آمده اینگونه استنباط می‌شود که ۷۱/۴۲ درصد از مسئولان معتقدند که گردشگری در افزایش سطح درآمد تأثیر زیادی داشته و ۷/۱۴ درصد از مسئولان معتقدند که گردشگری در افزایش درآمد ساکنین تأثیر چندانی نداشته است.

جدول ۵. آزمون کی دو تأثیر گردشگری در افزایش سطح درآمد ساکنین (از دیدگاه خانوار و مسئولان)

x^2	x^2	Asymp.sig	$x^2 = \sum \frac{(N-E)^2}{E}$	df
جدول در مرز خطای ۱٪	جدول در مرز خطای ۵٪			
۱۳/۲۸	۹/۴۹	۰/۰۰۰	۱۰۹/۷۲۰	۴

منبع: محاسبات نگارندگان - ۱۴۰۲

همانطور که از جدول (۵) استنباط می‌شود ضریب معنی‌داری، کمتر از $0/01$ است (برابر صفر است که نشانگر معنی‌داری کامل است). همچنین چون χ^2 بدست آمده هم در مرز خطای 5% و هم در مرز خطای 1% از χ^2 جدول بیشتر است. بنابراین رابطه معناداری در مورد اثرات گردشگری بر افزایش درآمد ساکنین منطقه وجود دارد.

۲- تأثیر گردشگری در افزایش شکاف طبقاتی و درآمدی

مطابق جدول ذیل از متغیر بدست آمده مشخص شده است که $43/64$ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که گردشگری در میزان افزایش شکاف و درآمدی بسیار زیاد تأثیر داشته و $28/81$ درصد معتقدند این شکاف زیاد می‌باشد و تنها $8/47$ درصد معتقدند که تأثیر گردشگری در ایجاد شکاف طبقاتی و درآمدی خیلی کم است.

جدول ۶. توزیع فراوانی تأثیر گردشگری در میزان افزایش شکاف طبقاتی و درآمد

موارد	خانوار		مسئولان		جمع
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
بسیار زیاد	$43/64$	۱۰۳	$67/85$	۱۹	$46/21$
زیاد	$28/81$	۴۵	$38/57$	۸	$20/08$
متوسط	$19/06$	۶۸	$3/57$	۱	$26/4$
کم	$8/47$	۲۰	۰	۰	$7/57$
خیلی کم	۰	۰	۰	۰	۰
جمع	۱۰۰	۲۳۶	۱۰۰	۲۸	۲۶۴

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان - ۱۴۰۲

بنابراین از متغیر بدست آمده اینگونه استنباط می‌شود که $67/85$ درصد از مسئولان معتقدند که گردشگری در تغییر میزان درآمد در طول سال تأثیر خیلی زیادی داشته و $3/57$ درصد از مسئولان معتقدند که گردشگری در تغییر میزان درآمد در طول سال ساکنین تأثیر چندانی نداشته است.

جدول ۷. آزمون کی دو تأثیر گردشگری در افزایش شکاف طبقاتی و درآمد

χ^2	χ^2	Asymp.sig	$\chi^2 = \sum \frac{(N-E)^2}{E}$	df
جدول در مرز خطای 1%	جدول در مرز خطای 5%			
$11/34$	$7/82$	$0/000$	$63/288$	خانوار
$9/21$	$5/99$	$0/000$	$17/64$	مسئولان

منبع: محاسبات نگارندگان - ۱۴۰۲

همانطور که از جدول (۷) استنباط می‌شود ضریب معنی‌داری، کمتر از $0/01$ است و همچنین چون χ^2 بدست آمده هم در مرز خطای 5% و هم در مرز خطای 1% از χ^2 جدول بیشتر است. بنابراین رابطه معناداری در مورد اثرات گردشگری در میزان شکاف طبقاتی در منطقه مورد مطالعه وجود دارد. فاصله طبقاتی زیاد به علت سودبردن عده‌ای از ساکنین با خرید و فروش زمین زراعی و ساخت و ساز ویلا در زمین‌های زراعی می‌باشد که به نوعی ناپایداری اقتصادی در منطقه مشاهده می‌شود.

۳- تأثیر گردشگری در افزایش قیمت زمین (اعم از مسکونی و زراعی)

مطابق جدول ذیل از متغیر بدست آمده مشخص شده است که $79/26$ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که گردشگری در افزایش قیمت زمین (اعم از مسکونی و زراعی) بطور متوسط تأثیر داشته و $16/10$ درصد معتقدند این افزایش در حد کمی می‌باشد.

جدول ۸. توزیع فراوانی تأثیر گردشگری در افزایش قیمت زمین (اعم از مسکونی و زراعی)

موارد	خانوار		مسئولان		جمع
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
بسیار زیاد	۵	۲/۱۱	۳	۲۵	۸
زیاد	۵	۲/۱۱	۳	۳۵/۵۷	۸
متوسط	۱۸۸	۷۹/۶۶	۱۵	۱۰/۷۱	۲۰۳
کم	۳۸	۱۶/۱۰	۷	۱۰/۷۱	۴۵
جمع	۲۳۶	۱۰۰	۲۸	۱۰۰	۲۶۴

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان - ۱۴۰۲

مطابق جدول از متغیر بدست آمده مشخص شده است که ۵۳/۵۷ درصد از مسئولان معتقدند که گردشگری در افزایش قیمت زمین (اعم از مسکونی و زراعی) تا حد زیادی تأثیر داشته و ۲۵ درصد معتقدند این افزایش در حد بسیار زیادی می‌باشد.

جدول ۹. آزمون کی دو تأثیر گردشگری در افزایش قیمت زمین (اعم از مسکونی و زراعی)

x^2	x^2	Asymp.sig	$x^2 = \sum \frac{(N-E)^2}{E}$	df
جدول در مرز خطای ۱٪	جدول در مرز خطای ۵٪			
۱۱/۳۴	۷/۸۲	۰/۰۰۰	۳۸۸/۳۷۳	خانوار
۱۱/۳۴	۷/۸۲	۰/۰۰۰	۱۳/۷۱۴	مسئولان

منبع: محاسبات نگارندگان - ۱۴۰۲

همانطور که از جدول (۹) استنباط می‌شود ضریب معنی‌داری، کمتر از ۱٪ و همچنین چون x^2 بدست آمده هم در مرز خطای ۵٪ و هم در مرز خطای ۱٪ از x^2 جدول بیشتر است، بنابراین رابطه معناداری در مورد اثرات گردشگری در افزایش قیمت زمین (اعم از مسکونی و زراعی) در منطقه مورد مطالعه وجود دارد. افزایش قیمت زمین در نتیجه احداث اتوبان تهران - شمال و هجوم گردشگران برای خرید زمین و ساخت ساز ویلا به وجود آمده است. بطوریکه قیمت زمین به یکباره در منطقه افزایش یافت و مشکلاتی نظیر تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی، تخریب جنگل و ناتوانی جوانان در خرید مسکن و افزایش هزینه زندگی و ... اثرات افزایش قیمت زمین می‌باشد. بنابراین ملاحظه می‌شود که گردشگری تأثیر مطلوبی در درآمد روستاییان نداشته و توزیع درآمد فقط برای قشر خاصی از ساکنین مفید بوده است. ساکنینی که دارای زمین بوده‌اند با فروش آن به دلیل گرانی قیمت زمین ناشی از گردشگری صاحب درآمد هنگفتی شده‌اند و بیشتر ساکنین مشغول به کارهایی همچون نگهداری، باغبانی و ... با دستمزد پایین هستند. که این امر به نوعی منجر به فاصله طبقاتی و درآمدی در بین ساکنین منطقه مورد مطالعه شده است. همچنین اشتغال ناشی از گردشگری به علت فصلی بودن آن دائمی نیست و باعث افت درآمد گروهی از افراد شاغل در کارهای خدماتی و ساختمانی می‌شود. همچنین مطالعه انجام شده بر روی متغیرها نشان می‌دهد با جذب گردشگران در ناحیه روستایی (دهستان بلده کجور) قیمت کالا و خدمات عمومی (همچون پوشاک و مواد غذایی، مسکن، حمل و نقل و ...) بالاتر رفته، بنابراین میزان هزینه‌های زندگی روستائیان به طور ملاحظه‌ای بیشتر شده است که این امر بیانگر این مطلب می‌باشد که عدم مدیریت دستگاه‌های متولی در نظارت و کنترل از سوی مسئولان این موضوع را تشدید می‌نماید. بنابراین، با وجود ایجاد و افزایش درآمد، متأسفانه توزیع درآمد به صورت بهینه تحقق نیافته (عدالت اجتماعی) از سوی دیگر، همچنین درآمد حاصله از گردشگری در این منطقه به علت فصلی بودن پایدار نمی‌باشد. بدین ترتیب گردشگری، پایداری اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی ناحیه بلده کجور را به همراه نداشته و ناپایداری نظام اقتصادی و اشتغال روستایی را تقویت کرده است. بنابراین فرضیه اول رد می‌شود.

- فرضیه دوم :

- با گسترش گردشگری بر میزان آسیب‌های زیست‌محیطی افزوده شده است.

برای آزمون فرضیه دوم از متغیرهای (کاهش اراضی زیر کشت و تغییر کاربری زمین‌های زراعی، تخریب و تجاوز به منابع طبیعی (جنگل و دریا و ...)) با آزمون کای دو استفاده شده است. حال از دیدگاه مردم و مسئولان فرضیه مذکور مورد آزمون قرار می‌گیرد.

۱- تأثیر گردشگری در کاهش اراضی زیر کشت و تغییر کاربری اراضی زیر کشت:

تأثیر گردشگری در کاهش اراضی زیر کشت و تغییر کاربری اراضی زیر کشت تأثیر زیادی داشته و ۱۱/۰۱ درصد گزینه تا حدودی را انتخاب کردند و تنها ۷/۲ درصد معتقدند که گردشگری تأثیر کمی در تغییر کاربری اراضی زیر کشت دارد.

جدول ۱۰. توزیع فراوانی تأثیر گردشگری در کاهش اراضی زیر کشت و تغییر کاربری زمینهای کشاورزی

موارد	خانوار		مسئولان		جمع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
خیلی زیاد	۵۲	۲۲/۰۳	۶	۲۱/۴۲	۵۸	۲۱/۹۷
زیاد	۱۴۰	۵۹/۳۲	۱۷	۶۰/۷۱	۱۵۷	۵۹/۴۷
متوسط	۲۶	۱۱/۰۱	۴	۱۴/۲۸	۳۰	۱۱/۳۶
کم	۱۷	۷/۲۰	۱	۳/۵۸	۱۸	۶/۸۲
خیلی کم	۱	۰/۴۲	۰	۰	۱	۰/۳۸
جمع	۲۳۶	۱۰۰	۲۸	۱۰۰	۲۶۴	۱۰۰

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان - ۱۴۰۲

تأثیر گردشگری در کاهش اراضی زیر کشت و تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی از دیدگاه خانوار به طریق آزمون کای دو به شرح ذیل است:

جدول ۱۱. آزمون کای دو تأثیر گردشگری در کاهش اراضی زیر کشت و تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی

x^2	x^2	Asymp.sig	$x^2 = \sum \frac{(N-E)^2}{E}$	df
جدول در مرز خطای ۱٪	جدول در مرز خطای ۵٪			
۱۳/۲۸	۹/۴۹	۰/۰۰۰	۲۵۷/۰۰۸	خانوار
۱۱/۳۴	۷/۸۲	۰/۰۰۰	۲۰/۸۵۷	مسئولان

منبع: محاسبات نگارندگان - ۱۴۰۲

مطابق جدول از متغیر بدست آمده اینگونه استنباط می‌شود که ۶۰/۷ درصد از مسئولان معتقدند که گردشگری در کاهش اراضی زیر کشت و تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی تأثیر زیادی داشته و ۳/۵۸ درصد از مسئولان معتقدند که گردشگری در کاهش اراضی زیر کشت و تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی تأثیر چندانی نداشته است. تأثیر گردشگری در کاهش اراضی زیر کشت و تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی از دیدگاه مسئولان به طریق آزمون کای دو. همانطور که از جدول ۱۰ استنباط می‌شود ضریب معنی‌داری کمتر از ۰/۰۱ است و همچنین چون x^2 بدست آمده هم در مرز خطای ۵٪ و هم در مرز خطای ۱٪ از x^2 جدول بیشتر است. بنابراین رابطه معناداری در مورد اثرات گردشگری در کاهش اراضی زیر کشت و تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی وجود دارد. گسترش فعالیت‌های گردشگری منجر به افزایش تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی شده است. این امر بیانگر تأثیر زیست‌محیطی ورود گردشگران به منطقه می‌باشد. زیرا با ورود گردشگران به منطقه و خریداری زمین برای سکونتشان جهت استفاده در ایام تعطیلات باعث تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی روستاها شده و در اکثر این زمین‌ها ساخت و ساز ویلا شده است. در نتیجه دولت و مسئولان باید کنترلی بر روی این خرید و فروش‌ها داشته باشند تا زمین‌های مستعد کشاورزی و زمین‌هایی که جهت امرار معاش خانوار محسوب می‌شود به فروش گذاشته نشود.

۲- تأثیر گردشگری در تخریب و تجاوز به منابع طبیعی (جنگل و ...)

مطابق جدول ذیل از متغیر بدست آمده مشخص شده است که ۳۹/۸۲ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که گردشگری در تخریب و تجاوز به منابع طبیعی (جنگل، منابع آب، ...) تأثیر زیادی داشته و ۳۵/۵۹ درصد گزینه‌ها حدودی را انتخاب کردند و تنها ۲۳/۷ درصد معتقدند که گردشگری تأثیر کمی در تخریب و تجاوز به منابع طبیعی دارد.

جدول ۱۲. توزیع فراوانی تأثیر گردشگری در تخریب و تجاوز به منابع طبیعی (جنگل و ...)

موارد	خانوار		مسئولان		جمع
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
خیلی زیاد	۲۰	۸/۴۷	۳	۱۰/۷۱	۸/۷۱
زیاد	۷۴	۳۱/۳۵	۱۶	۵۷/۱۴	۳۴/۰۹
متوسط	۸۴	۳۵/۵۹	۶	۲۱/۴۳	۳۴/۰۹
کم	۵۶	۲۳/۷۲	۲	۷/۱۴	۲۱/۹۷
خیلی کم	۲	۰/۸۴	۱	۳/۵۷	۱/۱۴
جمع	۲۳۶	۱۰۰	۲۸	۱۰۰	۲۶۴

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان - ۱۴۰۲

جدول ۱۳. آزمون کی دو تأثیر گردشگری در تخریب و تجاوز به منابع طبیعی (جنگل و ...)

df	$\chi^2 = \sum \frac{(N-E)^2}{E}$	Asymp.sig	χ^2 جدول در مرز خطای ۵٪	χ^2 جدول در مرز خطای ۱٪
خانوار	۲۶/۶۴۳	۰/۰۰۰	۹/۴۹	۱۳/۲
مسئولین	۲۰/۹۲۹	۰/۰۰۰	۹/۴۹	۱۳/۲۸

منبع: محاسبات نگارندگان - ۱۴۰۲

همانطور که از جدول (۱۳) استنباط می‌شود ضریب معنی‌داری، کمتر از ۰/۰۱ است (برابر صفر است که نشانگر معنی‌داری کامل است) و همچنین چون χ^2 بدست آمده هم در مرز خطای ۵٪ و هم در مرز خطای ۱٪ از χ^2 جدول بیشتر است. بنابراین رابطه معناداری در مورد اثرات گردشگری در تخریب و تجاوز به منابع طبیعی (جنگل و ...) وجود دارد. این امر بیانگر تأثیر نامطلوب ورود گردشگران به منطقه می‌باشد. زیرا با ورود گردشگران به منطقه و خریداری زمین برای سکونتشان جهت استفاده در ایام تعطیلات باعث تجاوز به حریم جنگل و دریا در منطقه مورد مطالعه شده است و در اکثر این زمین‌ها ساخت و ساز در قالب خانه‌های ویلایی شده است که به نوعی سبب ناپایداری منطقه از لحاظ اکولوژیکی شده است.

با عنایت به بررسی‌های بعمل آمده و آزمون انجام شده بر روی متغیرها از دیدگاه مردم و مسئولان در مورد شاخص زیست محیطی (اکولوژیکی) نشان می‌دهد که رشد صنعت گردشگری در سال‌های اخیر در دهستان بلده کجور آثار اکولوژیکی نامطلوب به همراه داشته است. چرا که رشد گردشگری منجر به افزایش قیمت زمین‌های کشاورزی شده و اکثر مردم این منطقه به علت بالا بودن قیمت زمین (طی سال‌های ۸۴-۱۳۷۹ به علت احداث اتوبان تهران - شمال) دست به فروش زمین و یا ساخت و ساز کرده‌اند، تا از این طریق تا حدودی مشکلات اقتصادی خود و مشکل بیکاری جوانان خود را حل کنند، که نه تنها این امر صورت نگرفت بلکه باعث شد آن سرمایه محدودی را هم که داشتند از دست بدهند و به مشاغل مانند کارگری یا نگهداری ویلاهای تازه واردین یا همان گردشگران روی آورند. همچنین این امر منجر به تغییر کاربری اراضی کشاورزی و یا کاهش اراضی زیرکشت و آلودگی رودخانه‌ها، ساحل دریا و ریختن زباله و دفع فاضلاب خانگی به داخل رودخانه‌ها و دریا شده است. همچنین ساخت و سازهای بی‌رویه و بدون نظارت در حریم جنگل و دریا از دیگر اثرات منفی گردشگری می‌باشد که به نوعی منجر به ناپایداری اکولوژیکی در منطقه شده است. بنابراین فرضیه دوم تأیید می‌گردد.

نتیجه گیری

توسعه پایدار گردشگری، به دلیل اهمیت و آثار بالقوه مثبت اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی، بدون برنامه‌ریزی امکان پذیر نخواهد بود. توسعه گردشگری از یک سو می‌تواند آثار و منافع مثبت اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی در منطقه گردشگرپذیر داشته باشد، و از سوی دیگر آثار منفی در تمامی ابعاد و بخصوص در ابعاد زیست محیطی ایجاد نماید. براساس ارزیابی ساکنین و مسئولان، رشد گردشگری تأثیر مطلوبی بر افزایش درآمد تمامی روستائیان نداشته و توزیع درآمد تنها برای قشر خاصی از ساکنین بوده است. همانطور که اشاره گردید از دهه ۷۰ به بعد با هجوم مسافران به مناطق شمالی کشور قیمت زمین‌ها افزایش یافته است. روستاییانی که دارای زمین کشاورزی بسیاری بودند با فروش آن صاحب درآمد هنگفتی شده‌اند. از طرفی دیگر، اغلب روستائیان که زمین کمتری دارند و به جز کشاورزی مهارت دیگری ندارند، با فروش زمین

به شغل‌های کاذب (دستفروشی، مسافرکشی، سیگارفروشی، نگهبانی و ...) روی آورده‌اند، که این امر به نوعی منجر به فاصله طبقاتی و درآمدی در بین ساکنین منطقه مورد مطالعه شده است.

از سوی دیگر، رشد صنعت گردشگری در سال‌های اخیر در این دهستان آثار اکولوژیکی نامطلوبی نیز به همراه داشته است. افزایش قیمت زمین کشاورزی به علت گسترش گردشگری منجر به تخریب و تغییر کاربری اراضی کشاورزی و تبدیل آن به ویلاها و اماکن مسکونی شده است. فروش و تبدیل زمین‌های کشاورزی یکی از تجلیات اقتصاد ناسالم است که در پی آن، سودهای بی‌شماری نصیب برخی از افراد می‌گردد. تفاوت قیمت بین محصولات کشاورزی و تولیدات خدماتی قابل مقایسه نیست و این مسأله زمینه را برای ورود زمین‌های زراعی و باغی به بورس بازی فراهم می‌کند به طوری که قیمت واقعی تحت‌الشعاع قیمتی کاذب قرار گرفته و افزایش می‌یابد. همچنین گسترش بی‌رویه احداث پلاژهای تفریحی در سواحل دریای خزر، در این ناحیه از سوی مؤسسات دولتی و سرمایه‌داران خصوصی امکان دسترسی آسان مردم را به سواحل دشوار ساخته است. هر ساله خصوصاً در فصل تابستان این ناحیه با خیل وسیع گردشگران روبروست و ساکنین بومی منطقه باید تاوان انواع آلودگی‌های زیست محیطی، فرهنگی، اقتصادی و مسائل ترافیکی آن را بپردازند. زباله‌های رها شده و ورود بیش از ده‌ها رودخانه آلوده به دریای خزر که به همراه خود سموم شیمیایی داشته از دیگر دلایل آلودگی دریا و سواحل است. اوضاع جنگل‌های ناحیه بهتر از سواحل دریا نیست، براساس آمار طی سال‌های ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۵ حدود ۲۰۳ هکتار از جنگل‌های شمال از بین رفته و به اعتقاد کارشناسان با روند کنونی ظرف ۵۰ سال آینده کلیه جنگل‌های خزری نابود خواهد شد (یاسینی، ۱۳۸۲: ۷). در این راستا برای کاهش اثرات منفی، نیازمند اتخاذ سیاست‌گذاری اصولی از طریق فرایند برنامه‌ریزی می‌باشد. فرایند برنامه‌ریزی به منظور توسعه پایدار گردشگری به لحاظ ابعاد زیر می‌تواند موثر واقع شود:

- تبیین میزان توجه به فرایند رشد توسعه پایدار صنعت گردشگری روستایی؛
  - آموزش مدیران و برنامه‌ریزان روستاها به اهمیت و ضرورت توجه به اصول توسعه پایدار زیست‌محیطی جهت کاهش بحران زیست محیطی؛ و
  - نهادینه سازی و اعمال مدیریت صنعت گردشگری در روستاها.
- همچنین راهکارهایی دیگر برای رسیدن به توسعه پایدار در دهستان بلده کجور عبارتند از:
- انجام مطالعات و تحقیقات کاربردی در خصوص گردشگری روستایی توسط مراکز تحقیقاتی دانشگاهی؛
  - تشکیل ستادی به نام «ستاد توسعه گردشگری روستایی» در بخشداري بخش مرکزی شهرستان نوشهر و مرکب از نمایندگان شوراهای، بخشدار، نیروی انتظامی، اداره بهداشت و شورای اصناف جهت سازماندهی و نظارت مستمر بر امور گردشگری در دهستان بلده کجور و دهستان‌های تابعه؛
  - جلوگیری از ساخت و سازهای بی‌رویه در حریم جنگل و دریا و افزایش زمین‌های کشاورزی در جهت توسعه گردشگری کشاورزی و توسعه گردشگری و کشاورزی با هم؛
  - سامان‌دهی کاربری اراضی از طریق تفکیک کاربری گردشگری از دیگر کاربری‌های موجود و تلاش در ارتقاء کاربری گردشگری موجود و پرهیز از افزایش غیراصولی کاربری گردشگری روستایی؛
  - بهره‌برداری از توان تشکیلاتی، قوانین و مقررات ویژه در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی‌های اکولوژیکی و زیست‌محیطی در مناطق و مکان‌های گردشگری در منطقه مورد مطالعه و سایر نواحی روستایی مشابه در شمال کشور از طریق ظرفیت‌سازی برای ایجاد مشاغل؛
  - احیا و توسعه زیرساخت‌ها، تأسیسات و زیربنای صنعت گردشگری در ناحیه مورد مطالعه؛
  - متعادل‌سازی قیمت کالا و خدمات در فصل‌های ورود گردشگر به ناحیه موردنظر؛
  - ایجاد تشکل‌های گردشگری بصورت تعاونی از طریق جذب جوانان روستایی تحصیل کرده با برخورداری از تسهیلات اعتباری؛
  - توزیع بهینه درآمد و اشتغال حاصل از صنعت گردشگری در میان تمام افراد ساکن ناحیه موردنظر؛
  - مشارکت نهادهای اجرایی در جهت گسترش صنعت گردشگری؛
  - ایجاد بازارهای روزانه و هفتگی صنایع دستی روستاییان و سایر تولیدات روستایی؛ و
  - ایجاد تشکل‌های غیردولتی برای امور فرهنگی از طریق برگزاری جشنواره‌های مختلف به منظور جلب گردشگران از طریق جوانان روستایی.

منابع

- پاپلی یزدی، محمدحسین وسقایی، مهدی، (۱۳۸۵)، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۸)، روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، جلد ۲، بینش‌ها و فنون، انتشارات سمت.
- شریف‌زاده، ابوالقاسم و مراد نژادی، همایون، (۱۳۸۱) - توسعه پایدار و توریسم روستایی، انتشارات جهاد، شماره ۲۵۰ و ۲۵۱.
- کاظمی، مهدی، (۱۳۸۵)، مدیریت گردشگری، انتشارات سمت.

- کلانتری، خلیل، (۱۳۸۵)، پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی و اقتصادی، نشر شریف.
- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری مازندران (۱۳۸۵)، تهران، مرکز آمار ایران.
- مرکز آمار ایران، شناسنامه آبادیهای استان مازندران شهرستان نوشهر (۱۳۸۵)، تهران، مرکز آمار ایران.
- مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۸۵)، نقشه آبادیهای استان مازندران، تهران، مرکز آمار ایران.
- منشی‌زاده، رحمت‌ا...، (۱۳۸۴)، اندر مقوله گردشگری، پیام، مؤلف، چاپ اول.
- مهندسین مشاور پژوهش، معماری و عمران، (۱۳۸۲)، گزارش طرح جامع شهرسازی حریم شهر نوشهر، شهرداری نوشهر.
- معصومی، مسعود، (۱۳۸۵)، ماهیت گردشگری - پیک کوثر - چاپ اول
- منشی‌زاده، رحمت‌الله، (۱۳۷۶)، جهانگرد، انتشارات مسعی، چاپ اول.
- مقصودی، طهماسب، (۱۳۸۲)، توریسم و توسعه روستایی، انتشارات جهاد - شماره ۲۴۶.
- یاسینی، علی، (۱۳۸۴)، سبز کمرنگ: گزارش از وضع جنگلهای شمال ایران، نشریه اعتماد، شماره ۴۸.

Butler, (2001), Impacts of alternative tyres of rural Village communities in less developed countries.

Mathieson. A. and G. wall (1982), Tourism; Economic, Physical and Social Impacts, London: Longman.

Gunn,Clare A,(2002),(Tourism planning : Basics concepts Cases/ Clare A.Gunn, and Turgut Var.- 4th ed.Routledge.

Dragoni,Gabriella Battaini ,(2008),The rural Vernacular habitat ,a heritage in our Land scape,Futuroropa (A council of Europe Magazine).n1.P:3